

ПЕРШІ ВИПАДКИ ГНІЗДУВАННЯ ЛЕБЕДЯ-КЛИКУНА (*CYGNUS CYGNUS*) У РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

О.В. Добринський

Західноукраїнське орнітологічне товариство; вул. Кутузова, 23, м. Сарни, Рівненська обл., 34500, Україна
West-Ukrainian Ornithological Society; Kutuzov str., 23, Sarny, Rivne region, 34500, Ukraine
✉ birdslifeua@gmail.com Oleksandr Dobrynskiy <https://orcid.org/0000-0003-1884-2743>

The first cases of Whooper Swan (*Cygnus cygnus*) breeding in Rivne region, West Ukraine. - O.V. Dobrynskiy. - Berkut. 29 (1-2). 2020. - The Whooper Swan was formerly occurred in Rivne region mainly during migrations and sometimes in winter and in breeding period. I discovered the first cases of breeding on fish-farming ponds in the north-west part of the region in 2020. Two pairs nested near the village of Vovchytsi (Zarichne district) and one pair near the village of Berezyzna (Volodymyrets district). According to information from workers of the fish-farm, a pair of Whooper Swans bred near Vovchytsi also in 2019. This is the second area of breeding of the species in Ukraine (since 2005 Whooper Swans nest in the Chernobyl Exclusion Zone). Birds expanded from the north. [Ukrainian].

Key words: distribution, expansion, nest, brood.

Лебідь-кликун раніше зустрічався в Рівненській області в основному під час міграцій, зрідка на зимівлі та у гніздовий період. Вперше виявлений на гніздуванні у 2020 р. на риборозплідних ставках у північно-західній частині області. Дві пари гніздилися біля с. Вовчиці Заріченського району і ще одна – біля с. Березина Володимирецького району. За даними працівників рибгоспу, біля с. Вовчиці кликуни гніздилися й у 2019 р. Це другий район гніздування виду в Україні (з 2005 р. кликуни гніздяться в Чорнобильській зоні відчуження).

Ключові слова: поширення, розселення, гніздо, виводок.

Лебідь-кликун (*Cygnus cygnus*) – типовий гніздовий вид Північної Євразії. Південна межа його гніздового ареалу у Східній Європі доходить до 62 паралелі, також є окремі локалітети поза цими межами, які в основному зосереджені в Азії (Лысенко, 1991). В Україні на даний час відоме єдине місце гніздування виду – на території Чорнобильської зони відчуження. Вперше пару із двома пташенятами спостерігали тут у 2005 р. (Гащак, 2005). Кликун продовжують гніздитися в зоні й зараз (С.П. Гащак, особ. повід.). У 2004–2005 рр. гніздування їх виявлене в Поліському радіаційно-екологічному заповіднику в Гомельській області Білорусі (Юрко, Парейко, 2006). Також існує невелика відірвана гніздова популяція цих птахів у Брестській області (Богданович, Никифоров, 2013). Лебедя-кликун вперше відмітили на гніздуванні тут у 2002 р. (Абрамчук и др., 2003), хоча токуючих птахів фіксували й раніше. Ця територія є найближчою до наших знахідок виду на гніздуванні в Рівненській області.

До останнього часу лебедя-кликун на Рівненщині спостерігали тільки в період міграцій, зокрема, на великих водоймах поблизу м. Острог, м. Сарни, с. Переброди Дубровицького району, с. Рудка Володимирецького району, с. Вовчиці Заріченського району (Літопис природи..., 2010; Ільчук, 2014; М.В. Франчук, Р.О. Журавчак, особ. повід.; власні спостереження).

Імовірність гніздування лебедя-кликун на риборозплідних ставах поблизу с. Вовчиці передбачалася й раніше, оскільки лебедів-кликунів автор спостерігав тут протягом п'яти попередніх років, у тому числі й у гніздовий період. Уперше пару птахів побачили 22.03.2015 р., одного птаха спостерігали 9.05.2016 р., а 4.01.2020 р. на одному із ставів було відмічено відразу 25 птахів. Завдяки теплій зимі кликуни тут успішно перезимували.

Перший випадок гніздування лебедя-кликун в Рівненській області виявлений у квітні 2020 р. на риборозплідних ставах поблизу с. Вовчиці. 11.04.2020 р. тут спостерігався птах, що активно будував гніздо серед

заростей очерету. Інший лебідь із цієї пари плавав неподалік. При повторному відвідуванні ставів 18.04 у гнізді вже було 7 яєць білого кольору, один із птахів розпочав насиджувати кладку. 23.05 р. ця пара плавала неподалік від гнізда із 5 пташенятами, а в ньому залишалися 2 яйця, з яких пташенята не вилупились. Одне з яєць скотилося у воду, інше лежало всередині. Пташенята в яйцях загинули на пізній стадії насиджування, вони були повністю сформованими.

Гніздо лебедя-кликун було масивним, складеним із частин водної рослинності, в діаметрі приблизно 2 м. Довкола гнізда вся рослинність була вирвана в радіусі 6–7 м від центру гнізда. Воно розміщувалося серед очерету на відстані близько 15 м від відкритого плеса. При відвідуванні ставів 7.06 та 5.07 пташенята з дорослими лебедями перебували на тому самому ставі, де знаходилося їхнє гніздо.

Виявилося, що на каскаді ставів біля с. Вовчиці ця пара не єдина. 24.05.2020 р. на одному з інших ставів була знайдена ще одна пара лебедя-кликун з 7 пташенятами. 7.06 ця сім'я перебувала в повному складі на тому ж ставі, де їх було помічено вперше. Один із працівників рибгоспу повідомив, що лебеді з жовтими дзьобами ще у 2019 р. мали потомство, яке він бачив біля того місця, де було знайдене нами перше гніздо.

Дані стави використовуються для промислового розведення риби і піддаються постійному антропогенному впливу. Загальна площа їх складає 521,5 га. На ставах вирощують такі види риб: короп, гібрид товстолобиків, білий амур, щука. На ставах, де виявлене гніздування лебедя-кликун, значна частина акваторії заросла очеретом. Дно ставів мулисте. Глибина їх до 1 м.

Другий локалітет гніздування лебедя-кликун виявлений нами на риборозплідних ставах поблизу с. Березина Володимирецького району. 21.04.2020 р. тут спостерігали пару птахів біля гнізда із кладкою, в якій налічувалося на той час 4 яйця. Гніздо розміщувалося на підвищенні

Фото 1. Гніздо лебедя-кликуну. 23.05.2020 р., околиці с. Вовчиці Зарічненського р-ну. Тут і далі фото автора.
Photo 1. A nest of the Whooper Swan in Rivne region.

серед відносно відкритої ділянки. При повторній перевірці даного гнізда 4.06 там була тільки пара лебедів-кликунів, що плавала без пташенят. Гніздо виявилось порожнім, що свідчить про неуспішне гніздування. 14.06 лебедів-кликунів тут взагалі не вдалося знайти.

Даний став у минулому планувався під поглиблення, однак робота на місці зрізаного заболоченого лісу не була закінчена. Тому наразі тут є лише невелика ділянка мілко-го плеса, що мозаїчно чергується з численними залишками коренів дерев та періодично затоплюється розливами р. Березина. Слід зазначити, що ці стави неодноразово обстежувалися Р.О. Журавчаком, М.В. Франчуком, а також автором у гніздовий період 2019 р. та в лютому 2020 р., і жодного разу присутність лебедя-кликуну тут відмічена не була. У 2019 р. тут було виявлене місце гніздування лебедя-шипуну (*C. olor*). У 2020 р. на цій частині ставів до гніздування приступив уже лебідь-кликун, а пара шипунів перемістилася на сусідній став у цьому ж локалітеті. До цього вид поблизу відмічали лише раз – 13.05.2009 р. за 6 км на північний схід на оз. Біле у Рівненському природному заповіднику (Літопис природи..., 2010).

Таким чином на даний час відомо два локалітети гніздування лебедя-кликуну в Рівненській області. У 2020 р. тут гніздилися три пари птахів. Це достовірно встановлений другий район гніздування лебедя-кликуну на території України. Виявлені факти свідчать про поступове розширення гніздового ареалу виду на південь, особливо на тлі зафіксованого факту гніздування виду у 2018 р. у Словаччині та Чехії (Šírek, 2018; Mojžiš, Kerestúr, 2019), а також спостереження виду поза межами гніздового ареалу у гніздовий період. Швидке розселення виду на південь відмічене і в Білорусі (Абрамчук і др., 2003; Винчевский, Ясевич, 2003).

У минулому кликун гніздився на території України, в пониззях Дніпра та Дунаю його знаходили ще в першій половині ХХ ст. Згодом вид на гніздуванні зник і зустрічався лише під час міграцій та зимівель, на півдні України відмічалися також літаючі птахи (Лысенко, 1991). В останні десятиліття проходить відновлення ареалу і ріст

Фото 2. Пара лебедів-кликунів із пташенятами. 24.05.2020 р., околиці с. Вовчиці Зарічненського р-ну.
Photo 2. A pair of the Whooper Swans with chicks.

чисельності. Процес розселення виду в Європі почався ще в 1970-ті рр., поступово сформувалися гніздові популяції у Великобританії, Польщі, країнах Балтії, значно зросла й кількість птахів на зимівлі (Snow, Perrins, 1998). Про швидкість росту чисельності говорять, наприклад, дані по Польщі. Перший випадок гніздування лебедя-кликуну відмічений у 1973 р. (Kawenczyński et al., 1976), а у 2009 р. гніздова популяція оцінювалася вже в 53–68 пар (Dudzik et al., 2010).

ЛІТЕРАТУРА

- Абрамчук А.В., Абрамчук С.В., Прокопчук В.В. (2003): Лебедь-кликун (*Cygnus cygnus*) – новий гніздящийся вид в орнітофауне Беларуси. - Subbuteo. 6: 6-9.
- Богданович И.А., Никифоров М.Е. (2013): Распространение и численность лебедя-кликуну (*Cygnus cygnus*) на территории Беларуси. - Весті Нац. акад. навук Беларусі. Сер. біял. навук. 1: 78-82.
- Винчевский А.Е., Ясевич А.М. (2003): Первые факты гнездования лебедя-кликуну (*Cygnus cygnus*) на территории Гродненской и Минской областей Беларуси. - Subbuteo. 6: 10-14.
- Гащак С.П. (2005): О гнездовании лебедя-кликуну в Чернобыльской зоне Украины. - Беркут. 14 (2): 269-270.
- Льчук В.П. (2014): Зимовая орнітофауна водосховища Хмельницької АЕС у 2007–2010 рр. - Авіфауна України. 5: 25-31.
- Літопис природи Рівненського природного заповідника. Сарни, 2010. 10: 160-171.
- Лысенко В.И. (1991): Фауна Украины. Т. 5. Птицы. Вып. 3. Гусеобразные. К.: Наукова думка. 1-208.
- Юрко В.В., Парейко О.А. (2006): Лебедь-кликун (*Cygnus cygnus*) – гніздящийся вид водоплавающих птиц Полесского ГРЭС. - Тез. докл. Междунар. конфер. «Чернобыль 20 лет спустя. Стратегия восстановления и устойчивого развития пострадавших регионов» 19–21 апреля 2006 года, Минск – Гомель, Беларусь. 223-224.
- Dudzik K., Dobosz R., Nowak C., Dębowski P. (2010): Populacja lęgowa łabędzia krzykliwego *Cygnus cygnus* w regionie świętokrzyskim. - Chronmy Przyr. Ojcz. 66 (6): 456-463.
- Kawenczyński K., Koźniewski P., Luniak M. (1976): Lęg łabędzia krzykliwego *Cygnus cygnus* (L.) na Bagnie Ławki. - Prz. Zool. 20: 109-115.
- Mojžiš M., Kerestúr D. (2019): Prvé hniezdenie labute spevavej (*Cygnus cygnus*) na Slovensku. - Tichodroma. 31: 19-23.
- Šírek J. (2018): První hnízdění labutě zpěvné (*Cygnus cygnus*) v České republice. - Sylvia. 54: 63-68.
- Snow D.W., Perrins C.M. (Eds.). (1998): The Birds of the Western Palearctic. Concise Edition. Vol. 1. Non-passerines. Oxford, New York: Oxford University Press. 1-1008.